

שנינו במשנה: **זו משנה ראשונה**, בית דין של אחריהם אמרו: אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה:

ומפרשינן: **מאי טעמא** דמשנה אחרונה?

אמר **עולא**, ואיתימא רב שמואל בר יהודה: **משום** שמא ימצא בה **סימפון** ויתבטלו הקידושי.

ומקשינן: **בשלמא לעולא** שאמר לעיל, כי הטעם שאין ארוסה אוכלת בתרומה הוא משום שמא ימזגו לה כוס בבית אביה ותשקה לאחיה ולאחותה, נחא שפיר, כי:

טעמא דמשנה **קמייתא** [משנה ראשונה] שאין ארוסה אוכלת בתרומה הוא משום **שמא ימזגו לה כוס בבית אביה** —

וטעמא דמשנה **בתרייתא** [משנה אחרונה] הוא **משום סימפון**, ועד שתכנס לחופה חיישינן לה. (10)

אלא לרב שמואל בר יהודה שפירש לעיל את נח-ב

ואילו **האי** — שומרת יבם — **קנין דאחיו** הוא. (8)

שנינו במשנה: **עשתה ששה חדשים בפני הבעל** וששה חדשים בפני היבם, ואפילו כולן בפני הבעל חסר יום אחד בפני היבם, או כולן בפני היבם חסר יום אחד בפני הבעל אינה אוכלת בתרומה:

תמהה הגמרא על הפיסקא האחרונה "או כולן בפני היבם חסר יום אחד בפני הבעל": (9)

למה היה התנא צריך לשנותה כלל, והרי **השתא** כולן בפני הבעל חסר יום אחד **אמרת לא** תאכל בתרומה בגין היבם —

אם כולן בפני היבם — **מיבעיא** שלא תאכל בתרומה בגין היבם, ולמה היה צריך התנא לשנות פיסקא זו!?

ומשנינן: "זו [ששה חדשים בפני הבעל חסר יום אחד] ואין צריך לומר זו [ששה חדשים בפני היבם חסר יום אחד בפני הבעל]" **קתני**.

שהוסיף דברים בשאלת ותירוץ הגמרא כאן על פיסקא זו.

10. ואף שלדעת רב שמואל בר יהודה מבואר לעיל בטעם משנה ראשונה שאינה חוששת לסימפון בהגעת זמן, דהוא משום שהוא בודקה על ידי קרובותיו, מכל מקום עולא לא סבירא ליה כן, ולדעת משנה אחרונה החוששת לסימפון, יש לחוש לו גם לאחר הגעת זמן; והטעם כנראה הוא משום שבדיקה על ידי קרובות אינה בדיקה ש"בדיקת חוץ לא שמה בדיקה", וכמבואר סברא זו בהמשך הסוגיא.

8. א. לפי פשוטו כוונת הגמרא ללמוד ילפותא שאין הזיקה מאכלת בתרומה, כי הזיקה היא המשך האישות של הראשון, ואין זה "קנין כספו" של היבם אלא קנינו של אחיו, ולכן אין הוא מאכיל בתרומה, וראה לשון רש"י.

ב. כתב רש"י: "אבל כנסה הרי היא אשתו לכל דבר, והכתוב קראה אשתו, דכתיב "ולקחה לו לאשה" דקנייה בכיאה, וכי היכי דקדושי ביאה מאכילין בארוסה דאיתקש הוויות להרדי, כך מאכילין ביבמה".

9. בריטב"א מבואר שרש"י גורס במשנה: "או כולן בפני היבם" ותו לא, וראה בדבריו מה

שנחלקו משנה ראשונה ואחרונה — **בדיקת חוץ** [בדיקה שבודק אותה על ידי קרובותיו] אם בדיקה היא.

מר משנה ראשונה **סבר**: **בדיקת חוץ שמה בדיקה**, ולכן משהגיע זמן שהוא בודקה בידי קרובותיו הרי היא אוכלת בתרומה.

ומר משנה אחרונה **סבר**: **בדיקת חוץ לא שמה בדיקה** עד שמתייחד עמה הוא עצמו ובודקה, ולכן אינה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה, שאז הוא עצמו מתייחד עמה ובודקה.⁽¹⁾

הטעם שאין ארוסה אוכלת בתרומה שהוא משום סימפון, אם כן תיקשי:

והרי טעמא דמשנה **קמייטא** הוא **משום סימפון** כדאמר לעיל, וטעמא דמשנה **בתרייתא** נמי **משום סימפון** כדאמר הכא —

ואם כן **מאי בינייהו**, כלומר: למה לפי משנה ראשונה הרי היא אוכלת בתרומה משהגיע הזמן, ואילו לפי משנה אחרונה אין היא אוכלת עד שתכנס לחופה?!?

ומפרשינן: **איכא בינייהו**, כלומר: בזה הוא

כאן, וצריך לומר שכוונת רש"י שם הוא ליישב למשנה ראשונה, ראה שם היטב ברש"י.

1. ראה רש"י לעיל נו ב על מה שאמרו בגמרא על נכנסה לחופה ולא נבעלה שמיבדק בדיק לה, ופירש רש"י ביד קרובותיו, וזה לא כמו שמבואר

פרק אף על פי (המשך)

ד. נחלקו אמוראים בסוגייה להלן, כיצד העמידו חכמים את התקנות הללו –

האם יסוד התקנה שלהם היה שיתן הבעל מזונות לאשתו, ושיתן לה מעה כסף לצרכיה, אלא שתיקנו כי בתמורה למזונותיה יהיו מעשה ידיה שייכים לבעלה,⁽¹⁾ כי אם לא תיתנם לו, תהיה איבה ביניהם, שהוא נותן לה מזונות והיא אינה נותנת לו את מעשה ידיה.

או שעיקר תקנת חכמים היה שתעסוק האשה במלאכה המכניסה רווח ממון לבעלה, ויהיו מעשה ידיה שייכים לו [וגם אם תעדיף במלאכתה על השיעור שחייבוה חכמים תהא אף ההעדפה שייכת לבעל]. אלא, שבתמורה למעשה ידיה, תיקנו חכמים שיתן לה הבעל מזונות, ומעה כסף בכל שבוע.

ד. ולפי הצד השני, נחלקו אמוראים בסוגייה להלן, האם את המזונות תיקנו חכמים "תמורת מעשה הידים, ואת מעת הכסף תיקנו חכמים תחת "מותר מעשה ידיה" ["העדפה"].

או שהמזונות הם תמורת מותר מעשה ידיה, ומעת הכסף השבועית היא תחת עיקר מעשה ידיה.

מתניתין:

המקדיש את מעשה ידי אשתו שהאשה

נז-ב א. חיוב הבעל לזון את אשתו, נחלקו בו חכמים אם הוא מן התורה, או מדרבנן.

המשנה והסוגיה בגמרא להלן, הם לפי דעת הסובר שחיוב מזונות הבעל לאשתו הוא מדרבנן [המאירי].

וכן תיקנו חכמים, שיתן הבעל לאשתו מעה כסף מידי שבוע בשבוע, שתוכל להוציאו לצרכיה.

ב. תקנה נוספת תיקנו חכמים, שתעשה האשה לבעלה את המלאכות לצורך שימוש, כמו שנתבאר במשנה לקמן סד ב.

וכן תיקנו שתעסוק האשה במלאכה שתיביא לבעלה הכנסה של ממון, שתהיה טוהה חוטי צמר בשיעור שנתבאר לקמן במשנה סד ב.

ג. עוד אמרו חכמים, שאפילו אם תעסוק או תרוויח במלאכתה יותר ממה שחייבוה חכמים, יהיה גם "מותר מעשה ידיה" שייך לבעל, והוא הנקרא "מותר" או "העדפה".

במה דברים אמורים שאפילו "מותר מעשה ידיה" שייך לבעל, כאשר לא התאמצה במלאכה זאת.

אך אם דחקה את עצמה והתאמצה במלאכתה, ומחמת כן העדיפה במלאכתה ["העדפה על ידי הדחק"] – נחלקו תנאים במשנה במסכת נדרים [המובאת להלן בסוגייתנו], האם הם שלה או של בעלה.

1. האם "מעשה ידיה" האמורים כאן, הכונה היא למלאכת האשה בצמר בלבד, או אף לשאר

חייבת לעשות לבעלה [כמבואר במשנה לקמן נט ב, "ועושה בצמר"] לפני שעשתה אותם — אין מעשה ידיה קדוש על פיו. אלא, הרי זו עושה מעשה ידיה לעצמה, ואיובלת, וכפי שיתבאר הטעם בגמרא.⁽²⁾

אך אם הקדיש את ה"מותר" של מעשה ידיה, מעבר לשיעור שקבעו חכמים⁽³⁾ [ואף הוא שייך לבעל] —

רבי מאיר אומר: הרי זה הקדש.⁽⁴⁾

רבי יוחנן הסנדלר אומר: הרי זה חולין.⁽⁵⁾

והמשנה כולה מתבארת בגמרא.

גמרא:

אמר רב הונא אמר רב:

יכולה אשה לומר לבעלה: איני ניזונת ממך, ואיני עושה לך כלום, אלא עושה אני רק לעצמי, ומתפרנסת בעצמי.⁽⁶⁾

ומבארת הגמרא: קסבר רב, כי תקינו רבנן

המלאכות כגון טחינה ואפיה, ראה בהערות בסוגיא.

2. טעם דין זה הוא משום שמשנתנו עוסקת באשה שאינה ניזונית על ידי בעלה, ולכן אין מעשה ידיה ברשותו להקדישם. ובגמרא יתבאר למה אינה ניזונית ממנו, האם משום שהיא אינה רוצה לזון מהבעל כדי שמעשה ידיה יהיו שלה, או שהבעל אין לו במה לזונה, ויתבאר כל זה יותר בגמרא.

3. כן פירש רש"י שמדובר במקרה שונה, בכגון שהקדיש רק את המותר, ולא את מעשה הידים עצמם. והרש"ש נתקשה, למה פירש רש"י כן, ומדוע לא ביאר שמדובר באותו מקרה, שהקדיש הבעל את כל מעשה ידיה, שהעיקר אינו מתקדש לפי כולם, ורק במותר נחלקו.

4. ביאור דין משנתנו שהמותר הרי זה הקדש נחלקו בו אמוראים בגמרא [ובפנים נתבאר כשיטה הראשונה]:

יש המפרש שמשנתנו עוסקת באשה שבעלה נותן לה את המגיע לה בתמורת המותר ואינו נותן לה את המגיע לה בתמורת מעשה הידים, ולכן מעשה הידים אינו קדוש ואילו המותר הרי

הוא קדוש.

יש המפרש [לפי ביאור התוספות], שמשנתנו עוסקת במי שאינו נותן לאשתו מזונות ולא מעה כסף, ואין לו זכות לא בעיקר מעשה ידיה ולא במותר. ומה ששינוי שהמותר קדוש, הכוונה היא לכשתמות האשה ויזכה בו הבעל מדין ירושה, שאז חל הקדשו. ומה שנקטה המשנה "מותר" ולא עיקר מעשה ידיה, ראה בזה בהמשך, בהערות שבגמרא.

5. טעמו של רבי יוחנן הסנדלר הוא משום שאין אדם יכול להקדיש דבר שלא בא לעולם, שהרי עדיין לא עשאתן [ולשיטתו גם עיקר מעשה ידיה אינו קדוש ואפילו בניזונית ממנו, שהרי הן דבר שלא בא לעולם]. וטעמו של רבי מאיר החולק עליו מתבאר בגמרא.

6. כן הוא לשון רש"י. ונחלקו הראשונים, אם כשאומרת איני ניזונית ואיני עושה, היא פטורה מכל מלאכה שהאשה חייבת לעשות לבעלה, כולל טחינה ואפיה, וכאשר הסיקו התוספות לקמן סג א ד"ה רב. או שאין היא פטורה אלא ממלאכת עשייה בצמר, שהיא לרווח ממון לבעל, ולא משאר מלאכות שהם לשירות הבעל, וכמבואר בר"ן בסוגייתנו ובעוד מקומות.

ודנה הגמרא: **לימא מסייע ליה**, האם נאמר שי סיוע לדברי רב, ממשנתנו:

דתנן: **המקדיש מעשה ידי אשתו**, לא חל הקדשו, והרי היא עושה את מלאכתה, ואוכלת, מתפרנסת ממנה, משום שאין מעשה הידים שלו שיוכל להקדישו ולאסרם על אשתו.

ומוכיחה הגמרא מכך שהמשנה אומרת שהאשה הזאת מתפרנסת ממעשה ידיה, ולא ממזונות שנותן לה הבעל, ומכך שאין הבעל יכול להקדיש את מעשה ידיה, על אף שהם שייכים לו:

מאי לאו, האם אין משנתנו עוסקת, באשה שהיא ניזונת על ידי בעלה, שיש לו נכסים ומבקש הוא לזונה, אלא שהיא זאת שאינה רוצה להיות ניזונית ממנו, ואמרה לבעלה "איני ניזונית ואיני עושה".

ולכן אין הבעל יכול להקדיש את מעשה הידים, לפי שאם אמרה לו כך, הם אינם שלו.

ומוכח כדברי רב הונא בשם רב, שיכולה האשה לוותר על התקנה שהיא לטובתה, ולומר "איני ניזונית ואיני עושה"⁽⁸⁾.

מזונות ומעשה ידים זה תחת זה, תקנת מזוני היא עיקר התקנה, ולטובת האשה תיקונה, שמא לא יספיקו לה מעשה ידיה כדי מזונותיה.

ואילו את התקנה שיהיו מעשה ידיה לבעלה, תקנו חכמים רק בתמורה למזונות שהוא נותן לה.

ותיקנוה משום "איבה", כדי למנוע שנאה ביניהם אם הוא יתן לה מזונות [מכח תקנתם] ואילו היא לא תיתן לו את מעשה ידיה.⁽⁷⁾

ולפיכך, כי אמרה האשה: **איני ניזונת ממך**, לפי שלא נוח לי בטובה זו שתיקנו לי חכמים, ולכן גם **איני עושה עבורך מעשה ידים בתמורה!** — הרשות בידה.

מיתבי רב, מדברי הברייטא, ששנינו בה להיפך מדבריו:

דתניא: **תקנו חכמים שיתן הבעל לאשה מזונות** — תחת מעשה ידיה.

ואילו רב סובר שתקנו את מעשה ידיה — תחת מזונותיה!?

ומשנינן: **אימא**, כך צריך לשנות בברייטא: **תקנו מעשה ידיה תחת מזונות**.

אומרת "איני ניזונית" אין היא חייבת ליתן את מעשה ידיה.

8. נתבאר על פי התוספות.

ולשון הריטב"א: "מאי לאו, דמתניתין מילתא פסיקתא קתני, ואפילו כשמעלה לה מזונות, וקתני שהיא עושה ואוכלת. והיינו מפני שיכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה". דהיינו, לכן אין מעשה ידיה שלו, ולא חל הקדשו,

[וראה היטב בתוספות שם אם כוונתם לומר שמזונות ומעשה ידים, שהן זה בתמורת זה, היינו כל מה שאשה עושה לבעלה. וראה בתוספות נט ב ד"ה תני, דפשיטא להו שרק עשייה בצמר היא תחת מזונות].

7. דברי רב הם כדעת הסובר: מעשה ידים תחת מזונות ולא תחת מעה כסף [וכן היא בהדיא שיטתו של רב בהמשך הגמרא], ולכן כשהיא

מזונות, ולמה הוצרך התנא לשנות דין זה? והרי דבר פשוט הוא, שאם אין לה מזונות מבעלה, אין היא צריכה לחזור על הפתחים, אלא תתפרנס ממעשה ידיה! שהרי –

אפילו למאן דאמר (10) **יכול הרב** [האדון של עבד], **לומר לעבד** שלו **“עשה עמי מלאכה, ואולם אני איני זנך, אלא צא וחזור על הפתחים”**, **הני מילי בעבד כנעני, דלא כתיב ביה** [דברים טו טז] **“כי טוב לו עמך”** [כמו שכתוב בעבד עברי], ולכן אין רבו חייב לנהוג עמו ב“תנאי חיים” השווים לו [כמו שחייב לנהוג עם עבד עברי] –

אבל עבד עברי, דכתיב ביה “והיה כי יאמר אליך [העבד העברי] לא אצא מעמך, כי טוב לו עמך” – **לא!**

אין יכול בעליו לומר לו איני נותן לך מזונות, ומאידיך מעשה ידיך שלי, ואתה צא וחזור על הפתחים. כי אם יאמר כך הרב לעבדו, לא יהיו תנאי החיים של העבד העברי שווים לתנאי החיים של רבו, ואילו התורה חייבה את האדון של עבד עברי “וטוב לו עמך”, שיהיו תנאי חייו דומים לשלך –

וכל שכך שאין יכול לומר כך הבעל לאשתו, שאין היא שפחתו.

ודחינן: **לא** כאשר אמרת, שמשנתנו עוסקת באשה שבעלה רוצה לזונה, אלא שהיא מסרבת ורוצה לזון את עצמה ממלאכתה.

אלא, לעולם אין אשה יכולה לומר “איני ניוזנית ואיני עושה”. כי תקנת חכמים היתה בצורה הפוכה, שיהיו מעשה ידיה שייכים לבעל, אלא שתמורתם תיקנו לה שיזון אותה הבעל, ולא תיקנו את מעשה ידיה תחת מזונותיה כמו שסובר רב.

והטעם שאין מעשה ידיה קדוש, על אף שמעשה ידיה שייך לבעלה, הוא משום שמשנתנו עוסקת באשה שאינה ניוזנית על ידי בעלה היות ואין לו נכסים, ואין לו אפשרות לזונה. (9) ובמקרה שכזה אין מעשה ידיה שייכים לו, אלא היא זכאית להתפרנס ממעשה ידיה, ולפיכך אינו יכול הבעל להקדישם.

ותמהה הגמרא על העמדת המשנה במקרה שכזה:

והרי **אי** משנתנו עוסקת באשה שאינה ניוזנית על ידי בעלה, אם כן, **מאי למימרא?**!

מה חידוש יש בדבר שאין לו זכות במעשה ידיה להקדישם כאשר הוא אינו נותן לה

9. א. כן פירש רש"י. וראה בריטב"א שביאר הטעם שכתב רש"י כן, שהוא כדי לחדש שאין הבעל יכול לומר “איני נוטל מעשה ידיים ואיני זן”, ראה שם.

10. ענין זה מתבאר בגיטין יב א.

אפילו אם לא אמרה איני ניוזנית ואיני עושה. והמאירי [במשנה] כתב: שעל ידי ההקדש נמצא הבעל מפסיד. והמשנה נותנת עצה, שהיא תאמר איני ניוזנית ואיני עושה. והר"ן [במשנה] כתב: אם רצתה, מפקעת הקדשו, שתאמר לו איני ניוזנית ואיני עושה, והרי זו עושה ואוכלת.

ומשינין: לעולם משנתנו מדברת באשה שאינה ניוזנית מבעלה.

ומה ששאלת, אם כן, מהו החידוש של המשנה –

תשובתך: **סיפא** של משנתנו – **איצטריך ליה לתנא להשמיענו**, שיש בה חידוש. ואגב הסיפא נקט גם את הרישא, על אף שאין בה חידוש.

דתנן בסיפא: בעל המקדיש את מותר מעשה ידיה של האשה – **רבי מאיר אומר: הקדש. רבי יוחנן הסנדלר אומר: הולין**.

ולקמן יתבאר מדוע לדעת רבי מאיר חל ההקדש על המותר, למרות שהבעל לא זן אותה, ומסתבר שגם אינו מעלה לה את מעה הכסף השבועית שתמורתו תקנו לו שיזכה במותר [ועיין ברש"י שהוסיף, שיחול ההקדש על המותר רק לאחר שתמות האשה, וירשנה בעלה].

וכאן שבה הגמרא לעיקר דברי רב הונא בשם רב, ומבארת:

ופליגא דין זה של רב הונא אמר רב, הסובר

שיכולה אשה לומר לבעלה "איני ניוזנית ואיני עושה", על הא דאמר ריש לקיש!

דאמר ריש לקיש: לא תימא, אל תאמר שטעמא דרבי מאיר במשנתנו, שאמר יכול הבעל להקדיש את מותר מעשה ידיה של אשתו, ואף על גב שעדיין לא עשתה אותם, והם "דבר שלא בא לעולם" (11) –

הוא משום דקפבר רבי מאיר: **אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם**. כי יתכן וגם לרבי מאיר אין אדם מקדיש דבר של בא לעולם.

אלא טעמא דרבי מאיר, הסובר שיכול להקדיש את מעשה ידיה של אשתו, הוא:

מתוך שיכול הבעל לכופה לאשתו, שיהיה אפילו מותר מעשה ידיה שלו, (12) נמצא כאילו יש לו זכות בידיה עצמן.

ולכן, כאשר הוא מקדיש את מעשה ידיה, נעשה כאילו אומר לה: "יקדשו ידיך – לעושיהם"! כאילו אמר: ידיך עצמם יקדשו להקב"ה, שעשאן לידך!

ולכן חל ההקדש. שהרי ידיה של אשתו הם אכן בעולם. (13)

11. ומטעם זה נחלק רבי יוחנן הסנדלר, ואמר שאין המותר קדוש.

12. לשון הגמרא "מתוך שיכול לכופה למעשה ידיה" לפי פשוטו צריך ביאור, שהרי אנו דנים על מותר מעשה ידיה, שאינה חייבת לעשות לו. ולכן פירש הריטב"א: "אנן הכי קאמרינן, שיכול לכופה על המותר שהוא שיהא שלו, ויעלה לה מעה כסף שלו כשטרחא והותירה, שכך ידיה משועבדות לבעל למותר ההוא כשתעדיף, כמו שמשועבדות לעיקר מעשה ידיה,

זוה ברור". ועל פי דבריו נתבאר בפנים.

13. מתוך שיכול לכופה, לכן בכחו להקדיש את ידיה לענין המותר. אבל אין די בכך, כיון שסוף סוף לא אמר שהוא מקדיש את ידיה אלא את המותר עצמו, שעדיין לא בא לעולם. ואת הטעם ש"נעשה כאומר יקדשו ידיך לעושיהן" מבארת הגמרא בהמשך.

וכבר נתבאר בהערה לעיל שנחלקו אמוראים בביאור הסיפא, יש המפרש שהנדון הוא על קדושת מותר מעשה ידיה בחייה של האשה,

וכיון שאמר ריש לקיש שהוא יכול לכופה על כך, שמע מינה שהאשה אינה יכולה להפקיע את זכותו ממעשה ידיה על ידי שתאמר "איני ניזונית ואיני עושה". (14)

אך תמהה הגמרא על פירושו של ריש לקיש בדברי רבי מאיר:

והא לא אמר לה הבעל לאשתו הכי! שהרי לא את הידים עצמן הקדיש, אלא את מעשה הידים!?

ומשנינן: כיון דשמעינן ליה לרבי מאיר, דאמר: אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכשאומר אדם דבר שידוע לו שאינו יכול לחול כמו שהוא מדבר, יש לנו לבאר דבריו שנתכוין לאופן שיחולו דבריו (15) —

לכן, גם כשהקדיש את מעשה הידים עצמן,

כיון שידוע הוא שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, נעשה כאומר לה "יקדשו ידיך לעושיהם". כי רק באופן זה יתקיימו דבריו!

ומקשה הגמרא על דברי ריש לקיש:

וכי סבר רבי מאיר שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, עד שהוצרך ריש לקיש לומר "לא תימא" שטעמו של רבי מאיר הוא משום שאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם!?

והתניא: האומר לאשה שאינו יכול לקדשה כעת —

"הרי את מקודשת לי" —

א. "לאחר שאתגיר!" כגון שהיה גוי, ומקדש בת ישראל, כדי שיחולו קידושיה לאחר שיתגיר. כי בהיותו גוי הוא אינו ראוי

משום שיש לבעל בהם זכות. ויש המפרש שהנדרן הוא על קדושת מותר מעשה הידים לאחר מיתה של האשה, לאחר שהבעל זוכה בהם מדין ירושה.

וריש לקיש, המפרש את טעמו של רבי מאיר שהוא משום שיש לו זכות בדידה ובמעשה ידיה, בהכרח שהוא מפרש שהנדרן במשנתנו הוא על מותר מעשה ידיה מחיים. וכן נראה מלשונו של רש"י שכתב: "דבר שלא בא לעולם, כגון מעשה ידיה, שהקדישן עד שלא עשאתן". ואילו היה הנדרן משום שמקדישם לאחר המיתה של אשתו, היה לרש"י להוסיף שעדיין לא מתה האשה ואינו יורשה עדיין, ומטעם זה נמי הוה ליה דבר שלא בא לעולם. וראה תוספות וריטב"א.

14. בריטב"א מבואר שאין ראיית הגמרא מגוף דינו של ריש לקיש, אלא מלשונו שאמר לכופה, "מכלל שאינה יכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה, דאי כשאוכלת משלו מה כפייה צריך,

פשיטא, שאין כפייה אלא במרד שאומרת איני ניזונית ואיני עושה".

15. עיקר דברי רבי מאיר נאמרו במסכת ערכין [ה א] לענין מי ש"העריך" תינוק פחות מבן חודש [שאמר "ערכו עלי"], ואין דיבורו זה דיבור היכול להתקיים, לפי שמן התורה אין "ערך" לתינוק כשהוא פחות מבן חודש. כי בפרשת ערכין האמורה בתורה יכול אדם להתחייב להקדש לפי ה"ערך" הקצוב בתורה, לאיש או לאשה, לפי גילם, והגיל הפחות ביותר בפרשת ערכין הוא בן חודש.

ולכן, סובר רבי מאיר, היות וידוע המעריך שאין "ערך" בתורה לפחות מבן חודש, ודאי שנתכוין להתחייב ב"דמי התינוק" להקדש [לפי שווי של התינוק, הראוי להמכר בשוק כעבד], ולא את "ערכו" [שאינו קיים בפרשת ערכין]. והרי זה נותן להקדש את דמיו.

לקדש אשה מישראל. (16)

או "לאחר שתתגיירי". כגון ישראל שקידש גויה, ואמר לה שיחולו קידושיה לאחר שתתגיייר.

ב. או שהיה עבד ומקדש בת ישראל, ואומר לה שיחולו קידושיה "לאחר שאשתחרר" ואהיה ראוי לקדש בת ישראל.

או שהיא היתה שפחה, והבעל היה ישראל בן חורין, וקידשה כדי שיחולו קידושיה "לאחר שתשתחררי", ותהיי ראויה להתקדש לי —

ג. או שקידש אשת איש, "לאחר שימות בעליך", ותהיי פנויה וראויה להתקדש לי —

ד. או כ"שתמות אחותיך" הנשואה לי עכשיו, שאז לא תהיי אסורה עלי באיסור "אחות אשה", ותהיי ראויה להתקדש לי —

ה. או המקדש יבמה כשהיא "שומרת יבם", ואומר לה שיחולו קידושיה בה "לאחר שיחלוץ לך יבמיך", ושוב לא תהיי שומרת יבם, ותהיי ראויה להתקדש לי —

בכל האופנים האלו —

רבי מאיר אומר: אף שאי אפשר שיחולו הקדושין עכשיו אלא רק לאחר שיהיו בני הזוג ראויים לקידושין, ונמצאו קדושין אלו עתה שהם קדושין בדבר שלא בא לעולם — בכל זאת הרי זו מקודשת!

ואם כן תיקשי: כיון שסובר רבי מאיר שאדם יכול לעשות מעשה שיחול אף על דבר שלא בא לעולם, נמצאו דברי רבי מאיר במשנתנו כפשוטם, כי אף על גב שאין מותר מעשה הידים נמצא בעולם, הרי אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם לפי דעת רבי מאיר. ואם כן, למה הוצרך ריש לקיש לבאר את דברי רבי מאיר באופן אחר?!

ומשנינן: כך אמר ריש לקיש:

מזהחיא ברייתא, אין, אכן מוכח שסובר רבי מאיר "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" —

אלא שריש לקיש אמר, כי מהא, ממשנתנו, גבי מותר מעשה ידים — ליכא למשמע מינה שרבי מאיר סובר שאדם יכול לעשות מעשה שיחול על דבר שלא בא לעולם, היות ויתכן לפרש את טעמו כפי שפירש ריש לקיש, ויהיה דין זה נכון אפילו אם נאמר שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם.

שנינו במשנה: אם הקדיש הבעל את המותר — רבי מאיר אומר: הקדש.

ודנה הגמרא: אימת קדוש המותר (17) —

האם מותר מעשה הידים קדוש מיד לכשתעשנו, ומשום שמשנתנו עוסקת בבעל שיש לו זכות במותר מעשה הידים [על אף שאין לו זכות בעיקר מעשה ידיה, ואינו יכול להקדישם, כמבואר ברישא].

או שמא אין המותר שלו, כשם שמעשה

17. שמועה זו מתבארת על פי שיטת התוספות, ושיטת רש"י צריכה לימוד, וראה מהרש"א קרני ראם וריטב"א.

16. גוי ועבד אינם ראויים לקדש אשה, ואין גויה ושפחה ראויות לקדושי אישות.

במאי, באיזה אופן עוסקת משנתנו?

אילימא, אם נאמר **במעלה לה הבעל מזונות**, ו**מעלה לה גם מעה כסף לצרכיה**, ובתמורה לשני הדברים הללו זוכה הבעל הן בעיקר מעשה ידיה והן במותר מעשה ידיה —

אי אפשר לומר כך. כי תיקשי —

מאי טעמא דמאן דאמר [רב ושמואל] שרק **לאחר מיתה** בלבד **קדוש המותר**? ! והרי כיון שמעלה לה גם מזונות וגם מעה כסף שבועית, הרי מעשה ידיה ומותר מעשה ידיה הוא שלו כבר מחיים, ולמה לא יוכל להקדישו?! (19)

ואלא, שמא תאמר, שמשנתנו עוסקת **כשאין הבעל מעלה לה מזונות**, ולא מעלה לה מעה **כסף לצרכיה** —

גם כך אי אפשר לומר. כי תיקשי —

הידים אינן שלו. ואכן עתה לא יחול עליו ההקדש, אלא הוא יהיה קדוש רק לאחר מיתת האשה, שאז יורש הבעל את אשתו, ונעשה המותר קדוש כאשר הוא מגיע לרשותו.

רב ושמואל, דאמרי תרווייהו:

מותר מעשה ידיה — רק **לאחר מיתה** הוא **קדוש**. כשתמות אשתו, ויירש הבעל את המותר. (18) אבל מחיים אינו קדוש, שהרי משנתנו עוסקת במי שאינה ניונית מבעלה, וכמבואר ברישא. ומסתמא בעלה אף אינו מעלה לה מעה כסף, שהוא תמורת המותר.

רב אדא בר אהבה אמר: **מותר** — אפילו **מחיים** הוא **קדוש**, מיד כשתעשנו. ומשום שיש לו במותר זכות, אף שבמעשה הידים עצמו אין לו זכות. וכדמפרש הגמרא ואזיל את טעם הדבר.

הוי בה תמה רב פפא:

והר"ן הביין מלת "מותר" כפשטו, דהיינו המותר על מעשה ידיה קדוש לאחר מיתה, ונדחק ליישב מדוע נקטה הגמרא "המותר", והרי אפילו מעשה ידיה עצמן תיקדש לאחר מיתה, עכ"ד.

ומדברי רש"י נט א ד"ה מי אמר שמואל הכי, מוכח בהדיא, שרש"י אינו מבין כהרש"ש אלא כהר"ן, ראה שם.

19. והוא הדין שיכלה הגמרא להקשות לכולי עלמא: אם מעלה לה מזונות וגם מעה כסף, למה שנינו ברישא שהיא עושה ואוכלת, והרי אם כן אף עיקר מעשה ידיה שלו הן ויכול הוא להקדישם. תוספות. וראה מה שביארו למה לא הקשתה הגמרא כן.

18. אף שהוא דבר שלא בא לעולם, שהרי אינו יכול להקדישו אלא לאחר מיתה, רבי מאיר הולך לשיטתו, שאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. ראשונים.

ואם תאמר, אם כן, למה נקטה המשנה "מותר" מעשה ידיה, והרי אף מעשה ידיה עצמן אם נותרו לה עד מיתתה הרי הוא יורשם ויכול להקדישם? !

וכתב הרש"ש: "מותר", לדעת רב ושמואל, אין הכוונה למותר מעשה ידיים שעשתה מעבר לתקנת חכמים, אלא מה שניתתה במיתתה כמו [תהלים יז] "והינחיו יתרם לעולליהם", ראה שם בפירוש רש"י. והיינו מה שנותר הן ממעשה ידיה עצמן והן ממותר מעשה ידיה [וכדברי הרש"ש נראה מתוספות בנדירים פה ב].

ואולם, אינו מעלה לה מעה כסף לצרכיה, שהיא תמורת עיקר מעשה ידיה.

ולכן, את עיקר מעשה ידיה הוא אינו יכול להקדיש מחיים, אלא היא עושה ואוכלת, וכמו ששנינו ברישא.

ומבאר הגמרא את טעם המחלוקת בין רב ושמואל לביין רב אדא בר אהבה:

רב ושמואל — שאינם מפרשים את המשנה כמו רב אדא בר אהבה — טעמם הוא, משום שהם סברי, שאין המזונות שהבעל נותן לה, תחת המותר. אלא:

תקנו חכמים מזונות תחת עיקר מעשה ט-א ידיה. (1) ומעה כסף הוא שתקנו לה חכמים תחת מותר מעשה ידיה —

ואם נפרש כרב אדא בר אהבה, שמשנתנו עוסקת באופן שהוא נותן לה מזונות ואינו נותן לה מעה כסף, הרי כיון דלא קא יחיב לה [שאינו נותן לה] מעה כסף, הרי המותר

אם כן, מאי טעמא דמאן דאמר [רב אדא בר אהבה] כבר מחיים הוא קדוש! ? והרי ודאי אין מותר מעשה ידיו שלו, כשאינו מעלה לה את מה שמגיע לה תמורת המותר! ? (20)

ומשנינן: לרב ושמואל, הסוברים שאין מותר מעשה הידים קדוש מחיים, הנידון במשנתנו הוא כבעל שאינו מעלה לאשתו לא מזונות ולא מעה כסף. (21) ולכן, אין לבעל זכות לא במעשה ידיה ולא במותר מעשה ידיה. וכשם שהיא עושה ואוכלת את עיקר מעשה ידיה מחיים, כך היא נוטלת את מותר מעשה ידיה, ואוכלת. ומה ששנינו שהמותר קדוש, היינו דוקא לאחר מיתה.

ואילו לרב אדא בר אהבה, נידון משנתנו הוא באופן אחר:

לעולם (22) **במעלה לה מזונות**, שלדעת רב אדא בר אהבה הוא תמורת "מותר מעשה ידיה" ולא תמורת "מעשה ידים". וכיון שהוא מעלה לה את התמורה ל"מותר מעשה ידיה", יכול הוא להקדיש את המותר גם מחיים.

בקושיא, אבל כאן אפשרות זו של התרצן לא היתה אחת מהאפשרויות שהעלה המקשן.

1. מהלשון "תקנו מזונות תחת מעשה ידיה" משמע שעיקר תקנת חכמים היה שמעשה הידים של האשה יהיה שייך לבעל, אלא שתקנו מזונות לאשה תחתיהם, וכמפורש בגמרא לעיל. אך אין זו כוונת הגמרא כאן, שהרי רב עצמו סובר לעיל שתקנו מעשה ידיה תחת מזונותיה. ואין כוונת הגמרא כאן אלא לומר שהמזונות ומעשה הידים הם זה תמורת זה, ולא המזונות ומעת הכסף, כמו שסובר רב אדא בר אהבה. ריטב"א.

20. וכמבואר במשנה לקמן סד ב [הובאה לקמן נט א], שאם אין הבעל נותן לאשתו מעה כסף אין הוא מקבל את מעשה ידיה המגיעים לו בתמורה.

21. וכגון שאמרה "איני ניזונית ואיני עושה, איני נוטלת מעה כסף ואיני נותנת מותר", וכפי שנתבאר בגמרא לעיל לדעת רב עצמו.

22. לשון "לעולם" כאן אינו כלשון זה בכל הש"ס, שבכל מקום נאמר לשון זה כשאוקימתת הגמרא בתירוצה היא כאחת האפשרויות שהועלו